

L'origen del 'café para todos'

Malgrat que molta gent atribueix la generalització autonòmica al govern d'Adolfo Suárez i a la Constitució, el fet és que té un origen anterior. En concret, el gener del 1976 Miguel Herrero de Miñón –professor de dret polític i membre del Consell d'Estat– ja teoritzava al *Diario de Mallorca* sobre la necessitat d'expandir l'autonomia per a totes les regions espanyoles prenent el camí que ell preconitzava per a les Balears. Herrero feia part dels reformistes, els homes ben col·locats a l'administració central que, en sintonia i contacte permanent amb el rei d'Espanya, pretenien portar a terme la transició de la dictadura a la democràcia. Per a ells l'arxipèlag havia de ser la primera regió autònoma d'Espanya. Aquell intent no arrelà, però queda l'evidència que ja el gener del 1976, menys de dos mesos després de la mort de Franco, els reformistes veien molt clar que l'autonomia havia de ser generalitzada, i no només per a Catalunya i el País Basc.

Reformistes. Amb el nom de *reformistes* es va conèixer, entre el 1972 i el 1976, el grup de polítics –algun ministre, com Pío Cabanillas, però sobretot càrrecs inferiors de l'administració– que preconitzaven una transició pacífica des de la dictadura a la democràcia. L'esquerra ho rebutjava absolutament, perquè defensava el trencament amb el passat. Entre aquells reformistes hi havia Cabanillas, el mallorquí Josep Melià, Adolfo Suárez, Herrero de Miñón... Aquest grup, reduït, tenia contacte estret amb el rei espanyol des del temps en què era príncep hereu. Eren gent molt imbricada en el règim, que volien fer evolucionar. Quan el rei nomena Suárez, el mes de juliol, com a president del govern espanyol, els reformistes copen el poder. Foren ells que lideraren i feren triomfar la reforma política, la transició des de la dictadura a la democràcia, contra els qui volien la involució (l'extrema dreta) o el trencament (l'esquerra). Amb el referèndum de reforma

El 1976 les illes Balears van ser el frustrat laboratori d'experimentació de la generalització autonòmica posterior.

política (desembre del 1976), i el procés de redacció de la Constitució, aprovada finalment en referèndum (desembre del 1978), els reformistes arriben al cim del seu triomf. El 1977 tot el reformisme entra –i de fet l'encapçala– en la Unió del Centre Democràtic (UCD), partit amb el qual guanya les eleccions espanyoles del 1977 i el 1979. Però, amb la reforma acabada, les divergències internes són insuperables i finalment la UCD desapareix.

Regionalisme. Aquest grup reformista tenia clar que el futur democràtic d'Espanya implicava renunciar al centralisme tradicional de l'estat i que calia donar alguna forma d'autonomia als territoris. Aleshores se'n deixa la *qüestió regional*. Fins i tot ministres del govern del president franquista Carlos Arias –que era ideològicament ultradretà; és el qui a la TVE anuncia plorant: “Españoles, Franco ha muerto”– es mostraven favorables a la regionalització a principi del 1976. És el cas de Manuel Fraga Iribarne, ministre de l'Interior, que a principi de febrer d'aquell any fa unes declaracions al diari francès *Sud-Ouest* en què assegura que “cal trobar una solució” per al “problema regional” i que aquesta solució només podia ser alguna classe de “descentralització política” que el govern “estudiava” per a les Balears, que posteriorment també afectaria “les *Bascongadas*, Catalunya i Navarra”, i que més tard es podria aplicar a la resta de regions.

Les Balears s'havien convertit per als reformistes en una mena de laboratori

d'experimentació política per a un futur regionalisme sense precedent autonòmic –com sí que tenien Catalunya i el País Basc en sengles estatuts de la Segona República. Seria l'embrió d'un procés posterior de descentralització per a tota la resta de territoris. Per què les Balears? No hi ha resposta, però el fet que el mallorquí Josep Melià –autor d'*Els mallorquins*, prologat per Joan Fuster–, autonomista convençut, fes part del selecte grup dels reformistes permet d'endevinar que el seu pes hi fou determinant.

De les Balears per a tothom. Per als reformistes l'autonomia havia de ser assajada a les Balears i després generalitzada. Així ho havia dit fins i tot el ministre Fraga. Amb més detall ho havia explicat poques setmanes abans Miguel Herrero de Miñón. El 17 de gener del 1976 publicà un article al *Diario de Mallorca*, significativament titulat “El Estatuto balear”, en què hi ha tota la teorització de la generalització autonòmica que posteriorment es concretarà en allò que la premsa anomenà “café para todos”.

Herrero comença l'article assegurant que “l'arxipèlag balear s'acosta a la seva

El canvi de via d'accés a l'autonomia

Tant el País Valencià com les illes Balears comencen el seu procés autonòmic després de les primeres eleccions democràtiques, del 15 de juny del 1977. Aquella reivindicació autonòmica, però, no tenia cobertura constitucional. Quan la Constitució és un fet (desembre del 1978) és quan de veres se sap com es pot accedir a l'autonomia. Aleshores els partits majoritaris, UCD i PSOE, juntament amb els nacionalistes i els

Miguel Herrero de Miñón, diputat de la UCD, va escriure un article el 1976 en què preconitzava que les Balears fossin la primera "regió autònoma".

autonomia. No falten ja mans, i bones mans, posades en la tasca de redactar un Estatut regional." Per a Herrero, les

Balears "ha de ser una regió autònoma encara que no hagi estat ni sigui avui una nació aliena a l'espanyola". L'auto-

nomia balear serà una mena de far per a tota la resta i per això de l'èxit a les Illes "en depèn el futur de la urgent reforma

de l'esquerra socialista, reivindiquen a tots dos territoris l'accés a l'autonomia a través de l'article 151 de la Constitució espanyola. És aquell que preveu el màxim nivell competencial i, també, el que permet de fer més via per a tenir institucions pròpies. Després hi havia una altra via, la de l'article 143, que permetia un accés més lent a l'autonomia, amb un horitzó de menys competències reals, tot i que, teòricament, es preveia que al cap de cinc anys es pogués engegar un altre procés per a igualar sostres de competències. Ningú no se'n refiava, d'això darrer. Tant al País Valencià com a les Illes –i, naturalment, a Catalunya– les forces polítiques representatives volien l'autono-

mia pel 151 i no volien ni sentir parlar del 143, perquè tothom l'identificava amb el de la previsió constitucional per a les autonomies de *segona*, les del *café per a tothom*, les que –tot i no voler-ne– tindrien l'autonomia. Entre el 1978 i el 1981 el procés es negocia, doncs, tenint com a objectiu accedir a l'autonomia plena.

Al mateix temps que es produïen les converses i negociacions autonòmiques, creixia allò que la premsa en deia "renou de sabres". El malestar militar davant la "destrucció d'Espanya". El 1978 un intent de cop d'estat és avortat per les forces de seguretat. Però el 23 de febrer del 1981 un altre intent és molt més seriós: les forces rebels ocupen el

Congrés espanyol i, a València, treuen els tancs al carrer i ocupen la ciutat. El cop és aturat, però just després el rei convoca tots els caps dels partits polítics i els demana "prudència" i "moderació". El resultat és el pacte entre UCD i PSOE per a reconduir el procés autonòmic. Una de les conseqüències del pacte fou que les dues forces majoritàries del País Valencià i de les Balears acceptaren les indicacions de les respectives centrals a Madrid i renunciaren a la via del 151 per a passar a la del 143. Una altra conseqüència va ser que el nou govern socialista (1982) impulsà la llei d'harmonització del procés autonòmic (LOAPA), finalment desbaratada parcialment pel Tribunal Constitucional.

El mallorquí Josep Melià i Pericàs, que formava part del grup de reformistes pròxim a Suárez, en una intervenció al Congrés espanyol el 1976.

regional del país”. L'autor considera que és important d'entendre que la regionalització ha de ser un sistema d'organització i “no pas el privilegi d'uns espanyols perifèrics –bascos i catalans–, com a succedani d'un inconfessable nacionalisme”. Herrero deixa molt clar que la generalització de l'autonomia és una manera de superar el fet que només Catalunya i el País Basc haguessin tingut estatuts d'autonomia durant la Segona República: “Catalunya i Bascònia han de ser regions autònomes, però també les Balears i les Canàries, com València, Aragó o Castella. Allà on hi ha un sentiment regional, que s'hi conservi; allà on no n'hi hagi, que s'hi inventi. Perquè la vida política espanyola serà escanyolida si no es reanima el cos nacional a través d'una vida local digna de ser viscuda”. Aquesta consigna que llança Herrero –allà on hi ha sentiment regional, que s'hi conservi i si no, que s'hi inventi– és el bessó del futur *café per a tothom* autonòmic, que no pretenia sinó aigualir qualsevol possible dret derivat dels estatuts d'autonomia de la Segona República: “De quina manera s'ha de plasmar aquest sentiment regional? No falta pas

qui mira els estatuts regionals del 1932 i del 1935 com ‘els més admirables dels codis’. El respecte piadós és una virtut; la fixació fetitxista, una aberració. Avui, quaranta anys més tard, seria pueril de copiar literalment fórmules que han funcionat deficientment a Espanya primer i a Itàlia després.”

L'Estatut que no fou. Malgrat que Herrero assegurés que ja es feia feina –Melià, per ventura?– en l'Estatut balear del 1976, el fet cert i segur és que mai no va veure la llum. Així i tot, és ver que la junta de govern del Col·legi d'Advocats de les Balears, aprofitant els vents regionalistes que venien des de Madrid, aprovà el mes d'abril de redactar unes “bases de l'avantprojecte d'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears”, perquè fossin debatudes per “les corporacions professionals i entitats”, i també per “tots els representants de la Regió Balear” (en aquell moment els partits i associacions polítics encara eren il·legals: d'aquí ve la fórmula eufemística que emprava el col·legi). Segons la junta del Col·legi d'Advocats, la intenció era no limitar-se a una simple descentralització

administrativa i al reconeixement formal d'unes peculiaritats històriques i culturals, sinó obtenir l'autonomia política que permetés de protegir i desenvolupar els valors culturals propis, la participació popular en les tasques institucionals públiques –a les institucions futures pròpies–, garantir la igualtat entre cada una de les illes, fomentar la industrialització i atènyer la disponibilitat plena dels recursos propis.

No va fructificar. Per dos motius. En primer lloc, perquè les diferències entre el grups polítics balears eren enormes. Els nacionalistes volien l'autonomia com més aviat millor, l'esquerra s'estimava més primer tenir democràcia i la dreta desconfiava de l'autonomia política. En segon lloc, perquè aquell 1976 tot canvià tan ràpidament que el nou govern reformista d'Adolfo Suárez, fet el juliol, aviat s'oblidà de les Balears –que, irònicament, de ser la primera que havia de tenir autonomia va ser la penúltima– i es decantà per una generalització autonòmica nascuda de la futura Constitució.

Miquel Payeras